

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 6 Sayı: 24 Volume: 6 Issue: 24

Kış 2013 Winter 2013

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

KEREM İLE ASLİ HİKÂYESİNDE METİNLERARASI İLİŞKİLER

THE RELATIONSHIPS OF INTER-TEXTUAL IN THE TALE OF KEREM AND ASLI

Mehmet Emin BARS*

Öz

Halk hikâyeleri Türk halk edebiyatının anlatmaya dayalı türlerin en önemlilerindedir. Kerem ile Aslı hikâyesi de hem Anadolu'da hem de diğer Türk boyları arasında sevilen halk hikâyelerinden biridir. Hikâyenin sözlü, el yazması ve basma kaynaklardan birçok varyantı günümüze kadar ulaşmıştır. Metinlerarasılık, bir eserle başka eserler arasındaki her türlü bağıdır. Şiirden romana, tiyatrodan sinemaya, resimden mimariye kadar çok geniş bir kullanım alanına sahiptir. Metinlerarasılık bir eserin diğer eserlerden bağımsız olamayacağı savına dayanır. Bir eser bütünüyle özgün olamaz; çünkü her eser başka bir eser ile yakın ilişki içindedir ve bu etkileşim sonsuza kadar devam eder. Makalemizde "Kerem ile Aslı" hikâyesi metinlerarası ilişkilere göre incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Halk hikâyesi, Kerem ile Aslı, metinlerarasılık, varyant.

Abstract

Folk tales are some of the most important Turkish folk literature based on types of telling. The tale of Kerem and Aslı is also one of folk tales liked both in Anatolia and other Turkish clans. Most examples of its oral, hand-writing and printing have each nowadays. Inter-textuality is a connection between one work and the others. It has a wide usage from poem, theatre, art novel, cinema, architecture. Inter-textuality is based on the theory that a work can not be independent from the other works. A work can not completely be original as every work is in close relationship with any other work and this interaction lasts for ever. In our article, the tale of Kerem and Aslı has been studied according to their relationships of inter-textual.

Keywords: Folk tale, Kerem and Aslı, Inter-textuality, variant.

Giriş

Halk hikâyeleri Türk halk edebiyatının anlatmaya dayalı türlerin en önemlilerindedir. Halk hikâyeleri âşıkların tasnif edip geliştirdiği nazım-nesir karışımı bir türdür. Hikâyelerin asıl kısmı nesirle, heyecanlı ve duygulu kısımları ise nazımla anlatılır. Kerem ile Aslı hikâyesi de hem Anadolu'da hem de diğer Türk boyları arasında sevilen halk hikâyelerinden biridir. Hikâyenin sözlü, el yazması ve basma kaynaklardan birçok varyantı günümüze kadar ulaşmıştır. Hikâye Âşık Kerem adlı bir âşığın şiirleri etrafında oluşmuş, zamanla diğer âşıkların

* Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

katkılarıyla daha da zenginleşmiştir. Hikâyede ayrı dinden olan iki sevgilinin din uyumsuzluğundan dolayı kavuşamaması konu edinir. Hikâye boyunca kızını alıp uzaklara kaçan Ermeni bir keşiş ile onun ardından kovalayan Âşık Kerem ile arkadaşı Sofu'nun başından geçen olaylar anlatılır.

Kerem ile Aslı hikâyesi "...konu olarak 'aşk', hacim olarak 'büyük', teşekkül şekli olarak 'yaşadığı rivayet olunan bir âşığın hayatı etrafında teşekkül etmiş', yayılma alanı olarak ise 'Türk dünyasının genelinde bilinen' bir halk hikâyesi" (Duymaz, 2001: 187)'dir. Âşık Kerem konu olarak daha önce eski bir kara hikâyeden istifade etmiş, hikâyeyi kendi hayatına ait parçaları da katarak tasnif etmiştir. Hikâye daha sonra değişik tarih ve coğrafyalarda yeni anlatıcılar elinde değiştirilmiş, yazılı ve sözlü kültür yoluyla yayılmıştır (Duymaz, 2001: 201).

Elçin, Kerem'in Erzurumlu olma ihtimalini ileri sürer. Elçin'e göre Kerem XVI. yüzyılda yaşamış ve hikâye de muhtemelen kendi başından geçmiştir. Hatta şiirlerinin büyük bir ekserisi de ona aittir. Hikâyenin teşekkül sahası da Doğu Anadolu'yu da içine alacak biçimde Azeri sahasıdır (Elçin, 2000: 62). Boratav da Kerem'in gerçekten yaşamış olma ihtimalinin güçlü olduğunu ifade eder. Boratav'a göre Kerem XVI. yüzyılın sonları ile XVII. yüzyılın başlarında yaşamıştır (Boratav, 2002: 25).

1. Metinlerarasılık Kavramı

Mehmet Rifat, "metinlerarasılık" kavramını şöyle açıklar: "Bir metnin bir başka metin içinde etkin olarak var oluşu; bir başka deyişle, bir ya da birçok metnin alıntı, çalıntı [aşırma, intihal] ya da anıştırma [telmi] yoluyla, aynı anda aynı yerde kurdukları birliktelik ilişkisi" (Özay, 2007b: 30).

Metinlerarasılık, bir eserle başka eserler arasındaki her türlü bağıdır. Şiirden romana, tiyatrodan sinemaya, resimden mimariye kadar çok geniş bir kullanım alanına sahiptir. Kuram olarak kaynağını M. Bakhtin'in "söyleşimcilik" teorisinden alan, J. Kristeva'nın buna dayanarak kavramı oluşturup tamamlamasıyla kapsamı çizilen metinlerarasılık R. Barthes, M. Riffaterre, G. Genette, U. Hebel, G. Allen, M. Orr gibi araştırmacıların konuyla ilgili bilimsel katkılarıyla bugünkü konumuna gelmiştir (Öztekin, 2008: 131).

Aktulum, metinlerarasılığı "Ayrışık unsurları, başka bir deyişle, başka metinlere ait parçaları tutarlı bir bütün oluşturacak biçimde bir araya getirmek, onları düzenleyerek aralarında uyum sağlamak, böylelikle yeni bir metin ortaya çıkarmak..." (Aktulum, 2004: 304) şeklinde tanımlar.

"...metinlerarasılık teorisi metne dayalı yaklaşımlarla ilgilenmez, daha çok metinler arasında var olan bağlantılarla ilgilenir. Metinlerarasılık, yazınsal metinlerde, daha önce yazılmış metinlerin bildirgelerini arayan ve diğer metinlerin arka planından önce metinlerin olası okuma türlerini, yöntemlerini sorgulayan alımlama estetiğine dayalı bir teoridir" (Uyanık, 2011:108-109). Metinlerarasılıkta başka yazarların eski yapıtları çeşitli düzlemlerde yeni yapıtlarda malzeme olarak kullanılır. Her metin başka bir metnin içerisine girer ve biçim değiştirir. Yazarlar her zaman birbirlerinden etkilenmişlerdir. Çağcıl yazarlar gerçekçiliği yansıtmak yerine metinlerin dünyasına sığınır. Umberto Eco'nun ifadesiyle "kitaplar yalnızca başka kitaplar üstüne ve onların çevresinde yazılır" (Ecevit, 2006:154). Yeni oluşan metinle daha önceki metinler arasında bir diyalog bulunmaktadır.

"Metin sadece tarihe, yazara ve yazarın içinde bulunduğu edebî ve kültürel ortama bağlı değildir. Bu bağlamların her biri metnin belli bir özelliğini ortaya koymayı amaçlayan ve edebî metnin sadece bir özelliğine yoğunlaşan eleştirilerdir. Metinlerarası ilişkiler metni tamamen özerk bir yapı ve bütün olarak kabul etmez. Metinlerarasılık kuramcıları her metnin mutlaka kendinden önce yazılmış ve söylenmiş olanlardan etkilendiği ilkesinden hareket ederler. Edebî metinlerin birbirleriyle olan ilişkileri ve birbirlerine olan etkileri göz ardı edilemez bir gerçektir" (Adıgüzel, 2009: 14). Metnin derin anlamına ancak metnin ilişkilendirildiği diğer metinlerin yorumlanması ile ulaşılabilir.

Yeni metinlerin tarihsel ve kültürel olanla kurdukları bağ, hem önceden yazılmış metinler hem de çağdaşı olan tüm metinler üzerindedir. Bu da giderek metinlerin somut gerçeklik yerine metinsel gerçekliği anlatmasını doğuracaktır. "Metinsel gerçekliğin anlatılması da sanatta konu ve içerik sorununu geri plana itip, sanatta biçim sorununu öne çıkarmak demektir. Metinlerarasılığın temel argümanlarından birisi, 'Söylenmedik yeni bir söz yoktur; bundan sonra söylenecek her şey daha önce söylenmiş olanların farklı biçimlerde dile getirilmesi olacaktır' belirlemesidir" (Yıldırım, 2010: 5). Borges'in tanımlamasıyla "ne zaman yeni bir hikâye anlatılsa eski bir hikâye tekrar ediliyor demektir" (Türkdoğan, 2007: 169). Hikâyenin daha önce anlatılmış olması bir şeyi değiştirmez; her yeni anlatı, yeni bir dokudur. Halk edebiyatı ürünleri bu açıdan tam bir örnek sunmaktadır. "Kerem ile Aslı", "Ferhat ile Şirin" "Arzu ile Kamber" gibi hikâyeler bir halk hikâyesi yazmak isteyen tüm sanatkarların yeniden anlatmaktan bıkmadığı konulardır. Bunların anlatılışında her seferinde ortaya farklı bir eser çıkmaktadır. Önemli olan yazarın halka ait olan hikâyeyi yeniden kurgulama başarısıdır.

Metinlerarasılıkta her yazar, kaçınılmaz olarak kendilerinden önce söylenen ya da yazılandan etkilenmekte, önceki metinlerle kendi metinleri arasında bir ilişki geliştirmektedirler. "Metinlerarasılık bağlamında yazarın ve şairin rolü tartışması, farklı nedenlerden de hareket edilse, bizi benzersiz, hiç yazılmamış bir metnin yaratılamayacağı, ancak o güne dek yazılanların etkisiyle yeniden yazma, yeniden düzenleme işleminin gerçekleşebileceği sonucuna götürür. Yazarın ya da şairin bireysel yeteneği, özgünlüğü bu anlayışla birlikte artık 'yaratıcı' kişiliğinde aranmamakta, ancak bu özellikler yeniden yazmada kendisini göstermektedir. Bununla birlikte, metni yazan ya da söyleyenin hiçbir şekilde yeni malzeme oluşturamayacağı, özgün bir söyleme sahip olamayacağı gibi bir yoruma varmaktan ziyade her söylemin diğer söylemlerle ilişki içinde olduğu ve bu ilişkinin yarattığı 'sürerlilik' ve 'bütünlük' üzerinde durulmalıdır" (Özay, 2007a: 169).

"Hiçbir edebi ve sanatsal yapı başka yapıtlardan bağımsız değildir aslında. Her sanatçı, eserlerinin çok açıkça anlaşılabilir üst yapısında ya da dikkatli bir okumayla çözümlenebilecek derin yapısında, kendisini var eden bütün diğer sanatsal ve edebi yapıtlardan izler barındırır. Bu izler bazen geçmişin izleridir bazen de sanatçının yaşadığı çağın, günün etkileridir" (Gökalp- Alpaslan, 2009: 461).

Metin ile bağlam birbirinden ayrı değil, aynı sürecin parçalarıdır. Farklı metinler eş ya da art zamanlı tarihsel bir süreç içinde oluşturulur. Bu nedenle "...metinlerarası ilişkide tarihsel süreç içinde üretilen bağlamı ve estetik kültürü göz ardı etmemek gerekir. Çünkü metinlerarası ilişkide çağın ufku, düşünce çerçevesi ve temel sorunsallıkları bir diğer metne taşınarak üst-dil oluşturur ve bu geçişli dil... çağın verili gerçekliğinin doğallaştırılmasına, meşrulaştırılmasına hizmet eder" (Çakır, 2009: 49-50).

Metinlerarasılık bir eserin diğer eserlerden bağımsız olamayacağı savına dayanır. Bir eser bütünüyle özgün olamaz; çünkü her eser başka bir eser ile yakın ilişki içindedir ve bu etkileşim sonsuza kadar devam eder. Eserler arasındaki sınır kalkar ve anlam bulanıklaşır. "Bir eseri sadece içindeki öğelerine bakıp incelemek yanlış ve yetersizdir. Sadece yazarın değil okuyucunun yaklaşımı da önemlidir. Okuyucu edilgen bir konumdan etken bir konuma geçer, çünkü okuyucunun yorumu da metin gibi yeni bir metindir ve ikisi metinlerarası bir ilişki içindedir" (Görmez, 2006: 48).

Bir edebî metni tam ve doğru olarak anlamak için, o metnin meydana geldiği çağı ve yaratıcısının düşüncesinin yanı sıra metinlerarası ilişkileri algılamak da önemlidir. Her metin, kendinden önce yazılmış metinlerin alanında yer alır. Hiçbir metin kendinden öncekilerden bağımsız değildir (Akbulut, 2009: 736). Önemli olan çok sayıda metnin bulunduğu yerde tek başına var olan yeni metni bulmaktır. "Bu bakış açısından yola çıkıldığı zaman metinlerarası ilişkiler karmakarışık olan bir yumağı çözmek demektir. Bu nedenle metinlerarasılık onu ele alan kuramcı için çözülmeye değer zor bir bilmecedir" (Gümüş, 2006: 2).

2. Metinlerin Olay Örgüleri

Makalemizde ana metin olarak İsa Öztürk tarafından yayına hazırlanan “Kerem ile Aslı” adlı hikâye ile alt metin olarak Ali Duymaz tarafından doktora tezi olarak hazırlanan “Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma”da yer alan, Ankara Milli Kütüphane’de398.21Nolu, H. 1269-1272 tarihli cönkün 27b-61a varakaları arasında bulunan “Âşık Kerem Hikâyesi” adını taşıyan yazma metin ele alınmış; bu iki metin, metinlerarası ilişkilere göre incelenmiştir. İncelenen metinlerin olay örgüleri şu şekildedir:

2.1. İsa Öztürk Metni Olay Örgüsü:

1. İsfahan şehrinde adil bir şah ile onun Ermeni keşiş bir hazinedarı vardır. İkisinin de çocuğu olmaz.
2. Bir gün ihtiyar bir adam, şah ile keşişin karısına iki fidan verir. Elma fidanı meyve verir. Elmanın yarısını şahın karısı, yarısını da keşişin karısı yer. Şahın oğlu, keşişin kızı olur.
3. Keşiş, kızını şahın oğluna vermemek için Zengi köyüne yerleşir.
4. Şahın oğlu Mirza Bey (Kerem) rüyasında keşişin kızı Kara Sultan (Aslı)’ı görür, ona âşık olur.
5. Şah, keşişten kızını ister; keşiş korkusundan kızını şahın oğluna nişanlar. Keşiş, kızını vermemek için köyünü terk eder.
6. Şahın oğlu Kerem, Aslı’nın gidişine dayanamaz; arkadaşı Sofu ile onu aramaya koyulur.
7. Aslı’yı Kayseri’de bulan Kerem, dişçi olan Aslı’nın annesine 32 dişini de çektirir. Kerem aşkının üçte birini Aslı’ya vermesi için dua eder, duası kabul olur. Aslı Kerem’e âşık olur.
8. Keşiş, kızını Kerem’e vermemek için onu Ermeni bir gençle nişanlar. Halep paşasının adamları durumu anlar, Aslı’yı düğün gecesi kaçıarak Kerem’e getirir.
9. Keşiş, kızına sihirli bir elbise diktirir. Kerem gerdek gecesinde Aslı’nın elbisesinin düğmelerini bir türlü açamaz.
10. Kerem’in ağzından çıkan ah onu yakar, kül eder. Aslı 40 gün Kerem’in küllerinin başında bekler. Külleri toplamaya çalışan Aslı’nın saçları tutuşur, Aslı da yanar, külleri Kerem’in küllerine karışır.

2.2. Milli Kütüphane Metni Olay Örgüsü:

1. Ahlaz şehrinde Ağa Beğ adında bir şah ve onun Ermeni bir keşişi yaşar. Şahın ve keşişin çocuğu olmaz.
2. Ağa Beğ bir gün bahçede gezerken karşısına bir ihtiyar çıkar. İhtiyar, şaha elma verir. Elmayı yiyen şahın karısı ile keşişin karısının çocukları olur. Şahın oğlu, keşişin kızı dünyaya gelir.
3. Kerem ile Aslı nişanlanır. Kızını vermek istemeyen keşiş kızını alır, kaçar.
4. Kerem, Aslı’nın gidişine dayanamaz; arkadaşı Sofu ile onu aramaya başlar.
5. Kerem, Aslı’yı Kayseri’de bulur. Aslı’nın annesine dişlerini çektirir. Kerem aşkının üçte birini Aslı’ya vermesi için dua eder. Duası kabul olur; Aslı, Kerem’e âşık olur.
6. Kayseri beyinin adamları tarafından Aslı, Kerem’e nikâhlanır.
7. Aslı’nın babası, kızına sihirli bir gömlek diktirir. Kerem gömleğin düğmelerini bir türlü açamaz.
8. Kerem Allah’a dua eder, gömleğin düğmeleri açılır. İki âşık birbirine kavuşur.

3. Hikâyelerde Metinlerarası İlişkiler

Öztürk'ün metni şöyle başlar: "Raviyanıahbar ve nakılanı asar ve muhaddisanirüzigâr şöyle rivayet ederler ki..." (Öztürk, 2006: 3). Alt metin ise şöyle başlar: "Âşık Kerem hekâtını beyan eyledi. Dinle imdi hikâyeti, güzeller elinden şikâyeti. Güzel olan şu âlemde söylenür, çirkin olan taşlar olsun döğünsün. Zaman-ı evvelinde bir memleket var idi..." (Duymaz, 2001: 255). Ana metnin giriş bölümünün alt metinden farklı olduğu görülür. Ana metnin yazarı "anlamsal dönüşüm" yapar. Ana metinde alt metinde bulunan giriş ifadeleri kaldırılmış, metne yapılan yeni eklemelerle anlamsal dönüşüm sağlanmıştır. Hem ana metinde hem de alt metinde "klişe" ile metne giriş yapıldığı görülür. Klişe "Sık sık yinelenen, yinlendiği için de sıradanlaşan düşünce, sözcük ya da izlek" (Aktulum, 2007: 148) olarak tanımlanır. Klişe bir yenilemedir. Bilineni yineler, toplumun ortak belleğinden doğar.

Öztürk'ün metninde şahın karısı ile keşişin karısı bahçede gezerken yolda bir ihtiyara rastlarlar. İhtiyar elindeki iki fidanı şahın karısına verir. "Meğer bu adam kırklardan biri imiş" (Öztürk, 2006: 3). Elma fidanını şahın karısı, ayva fidanını ise keşişin karısı diker. Hanım Sultan'a rüyasında muradının olacağı söylenir. Elma fidanı bir elma verir. Yarısını şahın karısı, yarısını da keşişin karısı yer. Çocukları olmadan önce şahın karısı, keşişin karısının bir kızı kendisinin bir oğlu olursa, kızını oğluna vermesini ister; keşişin karısı bunu kabul eder. Sultanın bir oğlu, keşişin bir kızı dünyaya gelir. Oğlanın adı Ahmet Mirza, kızın adı Kara Sultan konulur (Öztürk, 2006: 4). Alt metinde de buna benzer olaylar gelişir: Bir memleketin Ağa Beğ adlı şahı vardır. O şahın bir oğlan evladı yoktur. Şah bir gün gezerken karşısına bir pîr koca çıkar. Pîr koca şaha bir elma verir. Şaha bir davet vermesini, davetten sonra yatsı namazını kılıp elmanın yarısını kendisinin yarısını da hanımının yemesini söyler. Beğ'in bir keşiş sarrafı vardır. Onun da bir evladı yoktur. Keşiş, beyden elmanın birini kendisine vermesini, kızı olursa oğluna vereceğinin söyler. Böylece beyin bir oğlu, keşişin bir kızı olur. Oğlanın adını Mirza Beğ, kızın adını Aslı Han koyarlar (Duymaz, 2001: 255). Bu motifte ana metinde alt metne "öykünme" görülür. "Öykünme, bir yazarın dil ve anlatım özellikleri, sözleri" (Aktulum, 2011: 462)'nin taklit edilmesidir. Öykünmede biçimsel taklit olabileceği gibi "...bir metnin özgün içeriği, izleği de taklit edilebilir" (Aktulum, 2011: 462). Ana metinde elma yeme sonucu çocuk sahibi olma motifi taklit edilmiştir.

Ana metinde Kerem'in babası Isfahan şehrinin şahı, Aslı'nın babası bir Ermeni keşiştir ve şahın hazinedarındır (Öztürk, 2006: 3). Alt metinde ise Kerem'in babası Ahlaz şehrinin şahı, Aslı'nın babası ise beyin sarrafı bir keşiştir (Duymaz, 2001: 255). Ana metinle alt metin arasındaki bu benzerlik bir "öykünme" olarak değerlendirilebilir. Alt metinde Ahlaz şehrinin yerine ana metinde Isfahan'ın bulunması anlamsal dönüşüm yollarından "öyküsel dönüşüm"dür. Öyküsel dönüşüm bir olayın "tarihsel ve coğrafi çerçeve" (Aktulum, 2007: 147)'sindeki değişimlerdir. Hikâyede coğrafi mekân (Ahlaz-Isfahan)'da bir değişim görülür.

Ana metinde Mirza Bey on iki on üç yaşlarındayken rüyasında Kara Sultan'ı görür. Onun elinden bade içer, mest olur. Bu rüyadan sonra saz çalmaya başlar (Öztürk, 2006: 5). Alt metinde ise Mirza Beğ, Aslı Han'ı görür görmez ona âşık olur ve nişanlanır. Nişandan sonra Kerem kendiliğinden saz çalmaya başlar. Keşiş, kızını vermemek için onu kaçıtır (Duymaz, 2001: 256). "Halk hikâyelerinde, hikâye kahramanını âşık olmaya ulaştıran rüya motifi kompleks bir motiftir. Başka kültürlerde tek tek ortaya çıkan unsurlar âşık edebiyatındaki rüya motifinde birbirinin içine girmiş olarak bir arada yaşatılmaktadır. Hikâye kahramanı bu rüya ile pîr elinden bade içerek Tanrı aşkını, sevgilinin aşkını ve kendisine toplum içinde müstesna bir yer sağlayacak saz şâiri olmak için gerekli bütün hünerleri ve bilgileri kazanmaktadır" (Günay, 2005: 132-133). Alt metinde ilk görüşte âşık olma, ana metinde yerini rüyada görerek âşık olmaya bırakmıştır. Ana metinde görülen bu rüya motifi kompleks bir motiftir. Olayın akışında meydana gelen bu değişim "edimsel dönüşüm" olarak tanımlanır. Edimsel dönüşüm "...eylemin-olayın akışında" (Aktulum, 2007: 147) meydana gelen anlamsal dönüşüm biçimidir.

Öztürk'ün metninde Mirza Bey ile Kara Sultan, Kerem ve Aslı isimlerini kendileri birbirlerine verir (Öztürk, 2006: 3). Oğlunun aşkını öğrenen şah, keşişten kızını ister. Keşiş din

farkından dolayı kızını vermez. Şahtan korkan keşiş, kızını vermek zorunda kalır; Kerem ile Aslı nişanlanır. Nişandan sonra keşişin karısı duruma razı olmaz, birlikte kaçarlar (Öztürk, 2006: 9). Kerem ile Aslı'nın birbirlerine isimlerini verme motifi alt metinde bulunmaz. Ana metinde biçimsel dönüşüm görülür. Yazar metninde "genişletme" yapar. Genişletmede yazar "...yapıtına kimi zaman, kahramanın serüveni ile pek ilgili olmayan bölümler ekleyebilir" (Aktulum, 2011: 434). Yazar kendinden önceki yazarlardan aldığı konuyu değişik biçimlerde genişletmiş, yeni bir yapıt oluşturmuştur.

Ana metinde Kerem Aslı'yı ararken Nemrut Dağı'nda tipiye yakalanır. Kerem boğulmak üzereyken dağa bir türkü söyler. Allah'ın hikmetiyle dağın başından kış gider, hava açılır (Öztürk, 2006: 57-58). Yolda Murat Irmağı köpürür, geçit vermez. Kerem tekrar sazını alır eline, türkü söyler, ırmak yol verir (Öztürk, 2006: 61). Aynı şekilde Kızılırmak ona yol vermez, Kerem ona türkü söyler, ırmak yol verir (Öztürk, 2006: 102-103). Kerem gezerken dumandan dolayı Karadağ'da Sofu'yu kaybeder. Dağa kargış eder, bu dağdan indikten sonra dağ cayır cayır yanar (Öztürk, 2006: 90-91). Kerem Cincibeli'nde sise yakalanır. Kerem türkü söyler, duman kalkar (Öztürk, 2006: 111). Alt metinde de buna benzer motiflere rastlanır. Kerem'in karşısına Ağrı Dağı çıkar. Dağ dumanla kaplıdır. Kerem dağa bir türkü söyler, duman dağılır (Duymaz, 2001: 262). Kerem, Murad suyuna denk gelir. Su köpürür, yol vermez. Kerem türkü söyler, su yol verir (Duymaz, 2001: 263). Kerem Kızılırmak'a gelince suyu geçemez. Türkü söyleyen Kerem'in önünde bir hayalet köprü peyda olur, ırmağı kolayca geçer (Duymaz, 2001: 275). Kerem ile Sofu Karadağ'a gelirler. Dağın üstünü duman bürür, yollar dumandan görünmez. Kerem eline sazını alır, türkü söyler. Kerem dağa beddua eder. Dağdan indikten sonra dağın yandığı görülür (Duymaz, 2001: 277). Zorda kaldığında sazına sarılarak türkü söylemekle zorluğun giderilmesi motifinin her iki metinde ortak olması ana metnin alt metne "öykünme"sidir. "Öykünme, bir yazarın dil ve anlatım özellikleri, sözleri taklit edilerek gerçekleşir" (Aktulum, 2007: 133).

Kerem, Mazgirt'te yedi âşıkla karşılaşır. Bu âşıkların sazları Kerem'in sazına benzememektedir. Kerem sazlarını beğenir, onlardan sazlarını ister. Âşıklar karşılaşmada kendilerini yenersa sazlarını vereceklerini söylerler. Kerem onları yener, onlar sazlarını Kerem'e verirler (Öztürk, 2006: 62). Alt metinde de Kerem şairlerle karşılaşır. Kerem âşıkların ellerindeki sazı ister. Şairler Kerem'e sazı çalabilirse ona vereceklerini söylerler. Kerem sazı alır, çalar. Böylece saza sahip olur (Duymaz, 2001: 266-267). Âşıklarla karşılaşma, onları yenme, sazlarına sahip olma izlekleri alt metinlere öykünerek ana metne alınır.

Ana metinde Kerem Uzunahmet köyünde misafir edilmez, dışarıda kalır. "Oradan kalkıp yola revan oldular. Kerem'in inkisarından o köy yandı" (Öztürk, 2006: 66). Bu motif alt metinde bulunmaz. Burada da biçimsel bir dönüşümden söz etmek mümkündür. Alt metinde yer almayan bir bölümün ana metne eklenmesi biçimsel dönüşüm yollarından biri olan "genişletme" ile tanımlanır.

Kerem ana metinde ceylan (Öztürk, 2006: 69-71), kuru kafa (Öztürk, 2006: 93), kız (Öztürk, 2006: 96), virane (Öztürk, 2006: 99), meşe ağacı, ırmak ve kaya (Öztürk, 2006: 101-102) ile söyleşir. Bu söyleşmeler de alt metinlerde yer almaz. Yazar bu motifleri metnine ekleyerek "genişletme" yapar.

Hasankale'de Kerem'in âşık olup olmadığını anlamak için bir kaç kişi onu sınar. Sağ adamı tabuta koyup cenaze namazını kıldırmasını isterler. Kerem adamın cenaze namazını kıldırır, Hak Teala Kerem'in yüzü kara çıkmasını diye o adamın ruhunu gerçekten alır (Öztürk, 2006: 71-73). Bu motifte yine metnine ekleme yapan yazar biçimsel dönüşüm yollarından "genişletme" yapar.

Kerem, Laleli Dağı'nda fırtınaya yakalanır. Dağda üç gün üç gece mahsur kalan Kerem ile Sofu'yu Hızır kurtarır. "Meğer o atlı Hızır aleyhisselâm imiş. Kerem ile Sofu'yu atın arkasına alıp 'Yum gözünü zira atım delidir, korkarsınız' dedi. Onlar da gözlerini yumup belinden kucakladılar. Bu devletli ata bir kamçı vurup Erzurum'da bir konak önüne getirip: 'Aç gözünü' dedi" (Öztürk, 2006: 78). Hızır alt metinde de Kerem'e yardım eder. Kerem Erzurum'a yakın

soğuğa yakalanır. Bir mağaraya sığırır. Bu durumda tekrar sazına sarılır, türkü yakar. Bir atlı gelir onları kurtarır. Bu atlı Hızır'dır. "Meğer o atlı Hızır Aleyhisselam idi, Kerem'i Sofu'yu alup o saat Erzurum'a götürüp..." (Duymaz, 2001: 267). Hızır halk inançlarında ab-ı hayatı içip ölmezliğe kavuşan kişidir. Onun darda kalanların yardımına koştuğuna inanılır. "Kul bunalmayınca Hızır yetişmez" sözü bu inancı yansıtır (Pala, 1995: 248). Dağda tipiye yakalanan Kerem'in Hızır tarafından kurtarılmasında alt metnin taklit edildiği görülür. Bu taklit işlemine "öykünme" denir.

Kerem Kayseri'de Aslı'yı bulur. Kerem Aslı'nın evine gider. Aslı'nın annesi diş çekicidir. Kerem Aslı'yı daha çok görmek için 32 dişini çektirir. Aslı Kerem'i tanır. Kerem burada Allah'a dua ederek aşkının üçte birini Aslı'ya vermesini ister. Allah duasını kabul eder, Aslı Kerem'e âşık olur. Dinini de değiştiren Aslı, müslüman olur (Öztürk, 2006: 117-119). Kerem alt metinde de Aslı'yı Kayseri'de bulur. Kerem burada da Aslı'nın annesine dişlerini çektirir. Aslı burada Kerem'i tanır, annesine haber verir. Kerem, aşkının üçte birini Aslı'ya vermesi için Allah'a dua eder, Aslı Kerem'e âşık olur (Duymaz, 2001: 280-283). Olayın gelişmesindeki benzerlikler alt metnin bir taklididir. Bu taklit işlemi "öykünme"dir. Öykünmede "Bir yazara özgü, bir yazarı belirleyen özellikler yinelenir, taklit edilir" (Aktulum, 2007: 134).

Kerem ile Aslı karşılıklı atışmalar (Öztürk, 2006: 119-121). Kerem'e âşık olan Aslı, Kerem'e türkü söyler (Duymaz, 2001: 282-283). Kerem ile Aslı'nın karşılıklı atışması her iki metinde de karşımıza çıkar. Bu motifte de alt metne "öykünme" görülür.

Kerem Kayseri'de Aslı'yı görmek için evine gider. Beyin adamları tarafından yakalanır, hapse atılır. Keşiş, Kerem'in asılması için beye 15 kese akçe verir. Hâkim, Kerem'in asılmasına karşı çıkar. Beyin kız kardeşi Hasene Hanım, Kerem'in gerçek âşık olup olmadığını anlamak için onu sınar. Aslı ile 40 güzel kızı Kerem'in karşısına çıkarır. Kerem, Aslı'dan başkasına bakmaz (Öztürk, 2006: 132). Alt metinde de Kerem Kayseri beyinin adamları tarafından yakalanarak hapsedilir. Keşiş, Kerem'in asılması için beye beş kese akçe verir. Ama hâkim ve müftü buna karşı çıkar. Beyin kız kardeşi Hesna Hanım gerçek âşık olup olmadığını anlamak için Kerem'i tecrübe eder. Hesna Hanım, 40 güzel kızı Kerem'in karşısına çıkarır. Kerem sadece Aslı'ya bakar. Hesna Hanım onun Aslı'yı gerçekten sevdiğini anlar (Duymaz, 2001: 287-291). Bu motiflerde de ana metin alt metne öykünmüştür. Ana metnin yazarı alt metinlerin izleklerini, burada yer alan kişileri taklit ederek değiştirmeden metnine aynen almıştır.

Ana metinde Kerem, Aslı'yı bulmak için yedi yıl boyunca onu arar:

"Yedi yıldır gezdim ben bu dağları,
Bu sineme vurdum kızgın dağları,
Gece gündüz gönül hakka yalvarı,
Benim çekticeğim senin elinden" (Öztürk, 2006: 120).

Alt metinde de Kerem yedi yıl boyunca Aslı'yı arar (Duymaz, 2001: 295). "...aynı biçimde başka bir metni, aynı düzgüyle kopyalayarak yeni bir örnek üretmek..." (Aktulum, 2007: 134) olarak tanımlanan "öykünme"de, yazar benzer bir metin oluşturma çabasındadır. Kerem'in sevdiğini aradığı zaman süreci alt metinlere öykünülerek ana metne taşınmıştır.

Aslı, Halep'te babası tarafından nişanlanır. Düğün gecesinde Halep paşasının adamları tarafından kaçırılarak Kerem'e getirilir. Keşiş, kızı için sihirli bir fistan diktirir. Kerem elbisenin düğmelerini bir türlü çözemez. Sabaha karşı derinden bir ah çeker, ağzından çıkan ateş Kerem'i yakıp kül eder. Paşa durumu öğrenince keşişi ve karısını öldürtür. Aslı, Kerem'in küllerinin başında 40 gün bekler. Küller etrafa dağılınca Aslı saçını süpürge eder, külleri toplar. Aslı saçından tutuşur, o da yanar, külleri Kerem'in küllerine karışır. Halep paşası, sofu ile kız kardeşi Hasene Hanım'ı evlendirir (Öztürk, 2006: 151-159). Alt metinde ise Kerem'in gerçek âşık olduğunu gören Hesna Hanım onu Aslı'ya nikâhlar. Keşiş, kızı için sihirli gömlek diktirir. Kerem gömleğin düğmelerini bir türlü açamaz. Kerem Allah'a dua eder, Allah duasını kabul eder, düğmeler kendiliğinden açılır. İki âşık birbirlerine kavuşur (Duymaz, 2001: 292-295). Alt metinde mutlu sonla biten hikâye ana metinde iki sevgilinin efsanevi şekilde ölümüne

sonuçlanır. Metinde anlamsal dönüşüm görülür. Anlamsal dönüşümde “eylemin-olayın akışında bir dönüşüm” (Aktulum, 2007: 147) meydana geldiği için “edimsel dönüşüm” oluşmuştur.

Ana metinde hikâye dua ile biter: “MevlayıMuteal Hazretleri sizleri ve bizleri cenneti âlâsında muradımıza nail eyleye, âmin” (Öztürk, 2006: 159). Alt metinde de aynı şekilde metin dua ile sonlandırılır: “Cümlemizin hayırlı murâdâtmaksûdâtlarımızânâil ü merâmeyliye, âmin...” (Duymaz, 2001: 295). Metnin dua ile sonuçlandırılması İslamî edebiyat ile edebiyatımızda daha çok yer bulan ve geleneksel olarak hayatietini devam ettiren bir özelliktir. Bu gelenek her iki metinde de görülür.

Kerem metinlerde Aslı’yı ararken birçok yeri gezer. Ana metinde Kerem Hoy, Şuşi, Gence, Revan, Çıldır, Ahıska, Gürcistan, Kars, Oltu, Narman, Erciş, Van, Tiflis, Ahlat, Muş, Mazgirt, Hasankale, Erzurum, Tercan, Erzincan, Sivas, Kayseri, Halep (Öztürk, 2006: 1-159) gibi yerleri gezerken; alt metinde Van, Muş, Kemah, Pasin Ovası, Ahıska, Göle, Kars, Erzurum, Aşkale, Tercan, Sivas, Kayseri (Duymaz, 2001: 255-295)’ye uğrar. Kerem’in gezdiği yerlerin bir kısmının alt metinde bulunmadığı, sonradan metne eklendiği görülmektedir. Yazar böylece hem metnini genişletme yoluyla “biçimsel dönüşüm”e uğratar hem de coğrafi çerçevede bir değişim meydana getirerek “anlamsal dönüşüm” oluşturur.

Metinlerarası ilişkilerde önemli yöntemlerden biri de göndergedir. Gönderge “...yapıtın başlığını ya da yazarın adını anmakla yetinir. Gönderge, bir metinden alıntı yapmadan okuru doğrudan bir metne gönderir” (Aktulum, 2007: 101). Gönderge, açık bir alıntıdır. Hem ana metinde hem de alt metinde göndergelere geniş yer verildiği görülür. Metinlerde geçen birkaç gönderge örneğini şöyle sıralamak mümkündür:

Kerem, Aslı’ya âşık olduğunda babasına şöyle der: “Zira benim derdimi Lokman bilemez; Eflatun gelse çare bulamaz” (Öztürk, 2006: 7). Lokman hakkında Kuran-ı Kerim’de bir sûre de yer alır. Onun bir peygamber veya nebi olduğu hakkında rivayetler bulunmaktadır. Ancak çoğunluk salih bir kul olduğunu kabul eder. Lokman hikmet ve hekimliğin sembolü olarak bilinir. Kuran-ı Kerim’de oğluna verdiği öğütlerle adından bahsedilir (Pala, 1995: 349). Eflatun ise Aristo’nun hocası ünlü Yunan filozofudur. Edebiyatta akıl, hikmet ve isabetli görüş timsali olarak anılır (Pala, 1995: 165). Kerem öyle bir derde düşmüştür ki derdine Lokman da Eflatun da çare bulamaz.

Kerem babasının gönderdiği devlet ricaline derdini şöyle anlatır:

“Yoluna koymuşum canı,
Seversin İncil’i Furkan’ı,
Kerem sevdi Aslı Han’ı,
O da gurbet ele düştü” (Öztürk, 2006: 19).

Bu dörtlükte yazar, İncil ile Aslı’nın dinine, Furkan ile de Kerem’in dinine açık göndergede bulunur.

Kerem Bayazıt’ta kızları şöyle över:

“Kimi yavru, kimi güller sunası,
Kimi tahtı Süleyman’dır sinesi,
Bin naz ile beslemiştir anası,
Tel tel olmuş ensesinde saçları” (Öztürk, 2006: 49).

Hız Süleyman, Davud peygamberin oğludur. Hem padişah hem de peygamberdir. Kuşlarla, hayvanlarla konuşur, onların dilini anlar. Cinlere ve rüzgâra hükmetme yetkisi varmış. 40 yıl büyük bir ihtişamla devlet sürmüştür (Pala, 1995: 490-491). Hz. Süleyman edebiyatta gücün, iktidarın sembolüdür. Yazar, kızların güzelliğinin gücünü Hz. Süleyman’ın gücüne benzetir.

Kerem Van’da kahvede bulunanlara şöyle seslenir:

“Akkavak kızı Yörük beyinin dengi,
Şah İsmail’in yâri Arap Üzengi,
Leylâ da bir zaman Mecnun’un dengi
Onlara da imdat eden olmadı” (Öztürk, 2006: 52).

Yukarıdaki dörtlükte yazar Şah İsmail hikâyesine açık göndergede bulunur. Şah İsmail hikâyede Arap Üzengi’ye âşık olur. Hikâyenin sonunda da onunla evlenir (Alptekin, 2005: 198-200). Dörtlükte adı geçen âşıkların denkliklerinden bahsedilir. Bu sevgililer arasındaki denklik Kerem ile Aslı arasında da vardır. Şah İsmail ile Arap Üzengi’nin hikâyenin sonunda kavuşmaları Kerem’in de Aslı’ya kavuşma isteğini anlatır.

Kerem’in Muş’ta kahvedekilere söylediği türkünün bir dörtlüğü şu şekildedir:

“Pir elinden dolu bir bade içtim,
Bahar seli gibi kaynayıp coştum,
Garip Mansur gibi bu dara düştüm,
Ben ölürsem eğer dara da kalmaz” (Öztürk, 2006: 59).

Mansur ünlü bir sûfidir. Hallac-ı Mansur olarak bilinir. Tasavvuf yolunda ilerleyince fenafillaha ulaşır, Enel-Hak (Ben Hakkım) der. Bağdat’ın meşhur simaları tarafından hapse atılır. 8 yıl hapiste kalır. Halifenin tasdikiyle darağacına çekilir (Pala, 1995: 225-226). Kerem, Aslı’ya âşık olmakla Mansur misali dara düşer.

Kerem, Çanlı Kilise’de Ermeni kızlarına şu şekilde seslenir:

“Sana kurban olam Çanlı Kilise,
Kızlar Aslı’m kiliseye geldi mi?
Çoğun murat verir Hazreti İsa,
Kızlar Aslı’m kiliseye geldi mi?” (Öztürk, 2006: 60).

Hz. İsa İsrailoğulları’nın son peygamberidir. Meryem’den babasız olarak doğdu. Hz. İsa, Cebrail’in Meryem’e üflediği ruhtur. Dokunduğuna can vermek, ölüleri diriltmek, körlerin gözünü açmak, çamurdan kuşlar yapıp can vererek uçurmak, bebekken konuşmak, su üstünde yürümek gibi mucizeleri vardır (Pala, 1995: 285). Kerem, Hz. İsa’dan muradına kavuşmasını ister.

Kerem, Laleli Dağı’nda yakalandığı kötü havayı şöyle anlatır: “Amma hava bozulup Nuh tufanı olmağa başladı” (Öztürk, 2006: 75). Hz. Nuh putlara tapan kavmini uzun yıllar imana davet eder. Kavmi ona inanmaz. Kavmine beddua eder. Allah kendisine bir gemi yapmasını söyler. Hz. Nuh gemi yapar, kendisine inananları ve her çeşit hayvandan bir çifti gemiye alır. Tufan olur. Hz. Nuh’un gemisi dışında kalan tüm canlılar tufanda boğulur. Ondan sonra insanlar Hz. Nuh’un üç oğlundan türer (Pala, 1995: 432). Yazar, havanın bozulmasını Nuh Tufanı’na göndergede bulunarak anlatır.

Kerem Ayaş’ta ırmakla söyleşir:

“Abıhayat gibi daim akarsın,
Hakkın cemaline akar bakarsın,
Dolana dolana akıp gidersen,
Irmak Aslı’m buralardan geçti mi?” (Öztürk, 2006: 101).

Ab-ı hayat ölmezlik suyudur. Halk inancına göre Hızır ile İlyas bu suyu bulur, içirler ve ölümsüzlüğe kavuşurlar (Pala, 1995: 15).

Kerem, kendisini mahpusa koyup idam etmek isteyenlere şöyle seslenir:

“Aslı Han’ın ateşile söylerim,
İnip aşkın deryasını boylarım,
Gece gündüz Şahmeran’la oynarım,
Uzunu uzun şimdemar bize neyle?” (Öztürk, 2006: 125).

Şahmaran yılanların şahıdır. Efsaneye göre Yemliha adında insan başlı bir yılanıdır. Bir mağaranın altında yeşillikler içinde bir ülkede yaşamış. Zebercetten tahtı üzerinde oturur, insan gibi söz söylemiş (Pala, 1995: 497). Kerem için Şahmeran'la oynamak Aslı'dan uzak kalmaktan daha kolaydır.

Kerem Belen'de ahbablarına şöyle seslenir:

“Ferhat Şirin için deldi kayayı,
Onun için yaptı köşkü sarayı,
Mecnun Leyla için bekler sahrayı,
Belki der: sevdiğim seyrana çıkar” (Öztürk, 2006: 141).

Ferhat Şirin'e âşık olur. Şirin Ermen hükümdarı Mehin Banu'nun kız kardeşidir. Şirin Ferhat'tan aşkını ispat etmesi için şehrin dışındaki bir pınarın köşke bağlanmasını ister. Ancak arada Bîsütûn adlı bir dağ vardır. Ferhat'a dağı tam deleceği sırada Şirin'in öldüğü haberi verilir. Ferhat külüngüyle başını keser ve ölür. Şirin sevgilisinin ölüm haberini alınca mezarı başında ağlar ve hançerle canına kıyar (Pala, 1995: 185). Kays ile Leyla ise birbirlerini çocukken severler. Leyla'nın babası durumu öğrenince Leyla'yı çadırına kapatır. Kays sevgilisini göremeyince aklı başından gider, mecnûn (deli) olur, çöllere düşer. Çöllerde yabanî hayvanlarla dostluk kurup arkadaşlık eder (Pala, 1995: 347). Bu göndergeye göre Kerem'in aşkının Ferhat'ın, Mecnun'un aşkından aşağı kalır yanı yoktur.

Kerem Sivas şehrinde kahvedekilere türkü söyler:

“Hurşit de Mâhî'ninyolnayetdi
Kamber de Arzu'nun yolnagetdi
Dünyâda Şahsenem murâda irdi
Âşık Garip gibi gülen olmadı” (Duyamaz, 2001: 274).

Bu dörtlükte yazar, halk hikâyelerinden “Arzu ile Kamber” (Alptekin, 2005: 211-213), “Hurşid ile Mahmihri” (Alptekin, 2005: 195-197) ile “Âşık Garip” (Alptekin, 2005: 216-219) hikâyelerine açık göndergede bulunur.

Ana metne alt metinde bulunan çok sayıda şiirin “alıntı” yoluyla alındığı görülür. “Alıntı metinlerarası ilişkinin en belirtgesel biçimidir. Bir metnin başka bir metindeki varlığını en somut biçimde görünür kılan, ilk akla gelen, en genel ve en sık karşımıza çıkan metinlerarası yöntemdir” (Aktulum, 2007: 94). Alıntı, ileri sürülen bir görüşü desteklemek için bir yazardan alınan bir parçadır. Başka bir metne ait bir kesit yeni bir metne sokulur. Alıntıya açıklık katan iki temel ölçüt vardır: Ayraçlar ve italik yazı (Aktulum, 2007: 195). Ana metne bakıldığında alt metinlerden alıntı yoluyla alınan şiirlerin ayraçlar ya da italik yazıyla belirtilmediği görülür. Buna rağmen bu durum alıntıyı “aşırma” durumuna düşürmez. Hikâyenin olay örgüsünün ve Kerem'in şiirlerinin okuyucular tarafından bilinmesi şiirleri aşırma durumuna düşmekten kurtarır. Ana metinde yer alan alıntılar makalenin sınırlarını aşacak derecede çok olduğundan, burada birkaç örnekle yetinilmiştir:

Ana metin:

“Dur servi dur, senden haber sorayım,
Ulu servi senin maralın hani?
Dinle gel dinle ver bana cevabı,
Ulu servi senin maralın hani?”

Hayal meyal olmuş karşiki dağlar,
Hastanın halinden ne bilir sağlar,
Döşek melül durur, yastık kan ağlar
Ulu servi senin maralın hani?”

Doğru söylemezsen kaddin eğilsin,

Dilerim Mevladan belin bükülsün,
Çürüsün yaprağın dalın kurusun,
Ulu servi senin maralın hani?

Dertli Kerem eder yanıp tüterim,
Yavrumun peşinden bir gün yeterim,
Viran bağda bülbül olup öterim,
Ulu servi senin maralın hani?" (Öztürk, 2006: 14-15).

Alt metin:
"Selvi ağacı sen Mevlâ'yı sever isen
Selvi ağacı senin maralın hanı
Dinle gel dinle vir sen cevâbı
Selvi ağacı senin maralın hanı

Hayâl hayâlolmuşkarşukitağlar
Hasta hâlinden ne bilür sağlar
Döşek melîmelîlyasdık kan ağlar
Selvi ağacı senin maralın hanı

Selvi ağacı senin dalın dökülsün
Rakîbin ağzı hem dili tutulsun
Dilerim feleğin kaddi bükülsün
Selvi ağacı senin maralın hanı

Dertli Kerem aydürbakup tutarım
Dostumın bağında diken biterim
Virân bağda bülbül oldum öterim
Selvi ağacı senin maralın hanı" (Duymaz, 2001: 257).

Ana metin:
"Sana derler Süphan Dağı,
Ne dumandır başın senin.
Belirsizdir yazın kışın,
Hiç gitmez mi kışın senin.

Dört yanına mest olmuşsun,
Dertlilere dost olmuşsun
Cümle dağa üst olmuşsun,
Alçak değil başın senin.

Eksik olmaz karın yağar,
Bulutlar birbirinkoğar.
Sabah güneş sana doğar,
Cevahirdir taşın senin.

Alt yanın bağ ile bostan,
Çevre yanın gül gülüstan,
Ayırdılar beni dosttan,
Öter garip kuşun senin.

Kerem eder geldim gittim,
Şu fani dünyaya nettim,
Ululardan sual ettim,

Kimse bilmez yaşın senin" (Öztürk, 2006: 27).

Alt metin:

"Sana dirler Ağrı Tağı
Dumanlı başın senin
Böyle midir yazın kışın
Hiç gitmez pusın senin

Rüzgâra dest olmuşsın
Dertlilere dost olmuşsın
Hep dağlardan üst olmuşsın
Alçak değil başın senin

Alt yanın gülli bostan
Çevre yanın bağım bostan
Ayrı düşdim nazlı dosttan
Öter garîpkuşın senin

Kerem eydür geldim geçdim
Bu fâni dünyâdangeçdim
Ululara sual itdim
Kimse bilmez yaşın senin" (Duymaz, 2001: 262).

Ana metin:

"Seyreyledim Gürcistan'ın elini,
Elleri var bizim ele benzemez.
Bağ ve bahçesini seyran eyledim,
Gülleri var bizim güle benzemez.

Elleri var yazı yazar maani,
Gülleri var verir derde dermanı,
Hoş kınalı elleri âşık beyanı,
Malları var bizim mala benzemez.

Başlarına samur kalpak giyerler,
Çağıranda muyimuyidiyerler,
Hayvan eti, domuz eti yiyerler,
Dilleri var bizim dile benzemez.

Coşkun coşkun çaylarını geçtiğim,
Soğuk soğuk sularının içtiğim,
Kerem eder dilberlerin seçtiğim,
Halleri var bizim hale benzemez" (Öztürk, 2006: 42-43).

Alt metin:

"Gürcistan ilini seyrân eyledim
İlleri var bizim ile benzemez
Bağın bahçesiniseyrân eyledim
Gülleri var bizim güle benzemez

Hayvan eti, hıncır eti yinilmez (yirler)
Başlarına samur kalpak giyerler
Çağırıldıkça morimoridirler
Dilleri var bizim dile benzemez

Elleri var yazı yazar billi
Güzelleri var mâhimâhitâblı
Yiğitleri ala hoş delikanlı
Malları var bizim mala benzemez

Coşkun coşkun çaylarından geçdim
Egilüp soğuk sularından içdim
Kerem eydür dilberlerini seçdim
Hâlleri var bizim hâle benzemez" (Duymaz, 2001: 265).

Ana metin:
"Erzurum'dan çıktım üç oldu yolum,
Ben bu yolun hangisine gideyim?
Çağırırım gece gündüz yaradan,
Ben bu yolun hangisine gideyim?"

O başın kaldırmış dağın yüzünden,
Öpemedim yanağından güzünden,
Aslım gitti bulamadım izinden,
Ben bu yolun hangisine gideyim?"

İlkbaharda atlar çıkar arpaya,
Koç yiğitler kendin çeker hırkaya,
Bilmem şarka gitti, bilmemki garba,
Ben bu yolun hangisine gideyim?"

Sofu kardeş nice olur halimiz,
Isfahan şehridir bizim elimiz,
Bülbül gitti mahzun kaldı gülümüz,
Ben bu yolun hangisine gideyim?"

Kerem eder derman bilmem derdime,
Aslım gitti, konamadım yurduna,
Hey ağlar bir yavrunun derdine,
Ben bu yolun hangisine gideyim?" (Öztürk, 2006: 83).

Alt metin:
"Erzurum'dan çıktım üç oldu yolum
Bilmem yolun kangısına gideyim
Çağıraram dün ü gün erenler diyü
Bilmem yolun kangısına gideyim"

Obasın kaldırmış tağın ardından
Öpdüm yanağından iki gözünden
Aslım gitdi basamadım izinden
Bilmem yolun kangısına gideyim"

İlk yaz oldu anlar çıkar obaya
Koç yiğitler kendin çeker cergaya
Bilmem Halep'e mi gitdi bilmem Urfa'ya
Bilmem yolun kangısına gideyim"

Kerem eydür varabilsem Mardin'e"

Aslım gitmiş konamadım yurdına
Hey ağalar dayanamadım derdine
Bilmem yolun kangısına gideyim" (Duymaz, 2001: 270-271).

4. Sonuç

Kerem ile Aslı hikâyesi geçmişte olduğu gibi günümüzde de halk arasında merakla anlatılıp dinlenen sözlü ve yazılı kültür ürünlerinden biridir. İncelenen metinler sonucunda modern anlatının eski anlatıyla ilişkisinin kuvvetli olduğu görülmüştür.

Ana metnin eski anlatıyı konu, kişi, mekân gibi özellikler açısından taklit ettiği görülmüştür. Bu anlatılar metinlerarası ilişkilere ait birçok unsuru barındırmaktadır. Günümüzde halk arasında Kerem ile Aslı anlatılarına duyulan ilgi anlatıların yeni biçimlerinin oluşturulmasını sağlamıştır. Kerem ile Aslı hikâyesi etrafında oluşmuş olan modern anlatı, alt metne ait birçok unsuru barındırmaktadır. Konunun halk tarafından iyi bilinmesi ve çok sevilmesi bu metinlerin yazarlar tarafından taklit edilmesini sağlamış, metinler yeniden yazılmıştır. Alıntı, gönderge, öykünme, metinlerin ciddi anlamda dönüşümü gibi metinlerarasılığın birçok unsurunun ana metinde yer aldığı görülmüştür. Başlıkta Kerem ile Aslı isminin kullanılması alt metne yapılan en açık gönderge niteliğindedir. Kerem, Aslı, Sofu, keşiş, Hasne Hanım gibi kişiler iki metinde de karşımıza çıkar. Metinlerde mekânların ortaklığı da gözden kaçırılmaması gereken diğer benzerliktir. Eski dönemlerde olduğu gibi günümüzde de Kerem ile Aslı hikâyesine halkın ve yazarların ilgisi devam etmektedir.

Ana metni metinlerarası ilişkiler bağlamında alt metnin bir öykünmesi olarak değerlendirmek mümkündür. Öykünmede kişi, mekân, konu gibi unsurlarla bir metinden başka bir metin çıkarılır. Bu açıdan bakıldığında alıntılarla, ciddi anlamda yapılan bir takım dönüşümlerle alt metin taklit edilmiştir. Yazar konu, olaylar ve kişileri alıntılarla, bunu yaparken de alt metnin adını anmadan yapmıştır. Bu durum okuru yönlendirmiştir. Yazar, okuyucunun hikâye hakkındaki bilgisinden emin gibidir. Alıntıların kaynaksız olarak verilmesinin nedeni de yazarla okur arasındaki gizli anlaşmadan kaynaklanır. Hikâye okuyucular tarafından iyi bilindiği için gizli alıntılar birer aşırma olarak görülmez. Alt metinde yer alan motiflerin çoğunluğunu ana metinde görmek mümkündür. Kahramanlar, adları ve olaylarda üstlendikleri işlevsel özellikleriyle modern metne taşınmışlardır. Ana metnin yazarı kendinden önceki metinden halk tarafından çok iyi bilinen bir konuyu almış, bunu genişleterek yeni bir yapıt oluşturmuştur.

Ana metinde yazarın metnini yazarken bağımsız davranarak orijinal bir metin oluşturmadığını söylemek mümkündür. Bu metinde daha önce kaleme alınmış veya sözlü olarak anlatılmış olan metnin izleri bulunmaktadır. Yeni metin eski metinden izler taşımaktadır. Yeni metindeki motifler incelendikçe bu motiflerin önceki metinden alındığı, yeniden işlendiği, içinde yer aldığı yeni metinde yeni anlamlar yüklendiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, Sedat (2009). *Modern Azerbaycan Edebiyatında Dede Korkut (Metinlerarası Çözümlemeler)*. Ankara: Fenomen Yayıncılık.
- AKBULUT, Gülşah (2009). "Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Dünün Ferdâ'sından Günün Ferdâ'sına Bir Bakış". *TurkishStudies*, 4/1-I, 735-759.
- AKTULUM, Kubilay (2004). *Parçalılık/Metinlerarasılık*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- AKTULUM, Kubilay (2007). *Metinlerarası İlişkiler*. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- AKTULUM, Kubilay (2011). *Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- ALPTEKİN, A. Berat (2005). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- BORATAV, P. Naili (2002). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: TC Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÇAKIR, Süreyya (2009). "Toplumsal Tarih Ekseninde Metinlerarasılık: Yılanların Öcü". *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6:2, 31-52.
- DUYMAZ, Ali (2001). *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ECEVİT, Yıldız (2006). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- ELÇİN, Şükrü (2000). *Kerem ile Aslı Hikâyesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÖKALP-ALPASLAN, G. Gökalp (2009). "Metinlerarası İlişkiler Işığında Cemal Süreyya Şiirinin Bileşenleri". *TurkishStudies*, 4/1-I, 435-463.

- GÖRMEZ, Aydın (2006). "Hacivat ve Karagöz Neden Öldürüldü? Filmi ile Rosencrantz ve Guildenstern Öldüler Oyunu Arasında Metinlerarasılık İzleri". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 47-63.
- GÜMÜŞ, E. Oya (2006). *Tuncer Cücenoglu'nun Tiyatro Oyunlarına Genel Bir Bakış ve Oyunlarında Metinlerarası İzler*. (Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜNAY, Umay (2005). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZAY, Yeliz (2007a). "Metinlerarası İlişkilerde Sözlü Yapıtların ve Sanatçıların Konumu Üzerine". *Milli Folklor*, 75, 164-173.
- ÖZAY, Yeliz (2007b). *Metinlerarası İlişkilerde Türk Halk Hikâyeleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZTEKİN, Özge (2008). "Modern Türk Şiirinde Geleneği Yeniden Üreten Bir Şair: Nâzım Hikmet ve Metinlerarasılık". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 129-150.
- ÖZTÜRK, İsa (2006). *Kerem ile Ash*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- PALA, İskender (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- TÜRKDOĞAN, Melike (2007). "Rasim Özdenören'in 'Kuyu' Öyküsünde Metinlerarası İlişkiler". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 35, 167-189.
- UYANIK, Gürsel (2011). *Peter Stamm'ın Agnes Adlı Romanında Üstkurmaca ve Metinlerarası İlişkiler*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- YILDIRIM, Sinan (2010). *Türk Resminde Metinlerarası İlişkiler*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.